

UDK 677.07(497.5):338.45

Izvorni znanstveni članak

Prof. dr. sc. Đula Borozan *

Mr. sc. Ljiljana Dragišić

HRVATSKA TEKSTILNA INDUSTRIJA NA PREKRETNICI: OD PREŽIVLJAVANJA DO RASTA

Hrvatska tekstilna industrija nije se restrukturirala i modernizirala te time pripremila za globalnu konkurenciju. Iako je bila prije Domovinskog rata tretirana kao jedna od najvažnijih hrvatskih industrijskih grana, značaj tekstilne industrije u ukupnoj prerađivačkoj industriji, a potom i u gospodarstvu Hrvatske, sve je manji, a položaj tekstilne industrije sve teži - svejedno bio mjereno brojem poduzeća, uposlenih radnika, ostvarenim prihodima ili novostvorenom vrijednošću. Problem se jasno odražava i kroz slabu međunarodnu konkurentnost te industrije, a u vidu registriranoga negativnog vanjskotrgovinskog salda koji industrija ostvaruje u kontinuitetu od početka ovog stoljeća. Velik dio hrvatske tekstilne proizvodnje okrenut je uslužnoj proizvodnji u kojoj su troškovi rada, ekonomija obujma uz kvalitetu i poštivanje rokova isporuke primarni kriteriji vrednovanja. A u troškovima rada hrvatska tekstilna proizvodnja ne može konkurirati onoj koja potječe iz jugoistočne Europe, a posebice iz azijskih zemalja.

Tržište tekstilne i odjevne industrije po svojoj prirodi je globalno, što znači da je izloženo oštroj domaćoj i inozemnoj kon-

kurenciji. Stoga se visoka razina produktivnosti, poslovna fleksibilnost i inovativnost, «otkriće» i osvajanje «tekstilnih niša», izgradnja vlastitih brandova i proizvoda s visokom dodanom vrijednošću te umrežavanje i zajednički rad tekstilnih poduzeća i ostalih interesnih skupina, nameću kao preduvjeti opstanku i razvoju hrvatske tekstilne industrije.

Temeljna je svrha ovog rada ocijeniti razvojnu perspektivu hrvatske tekstilne industrije te kroz koncipirane preporuke političkim autoritetima, doprinijeti ostvarenju razvojne perspektive te industrije.

Ključne riječi: *tekstilna industrija, Hrvatska, globalizacija, modernizacija, restrukturiranje*

1. UVOD

Problematika poslovanja hrvatskih tekstilnih poduzeća u uvjetima globalizacije proizvodnje i tržišta i stoga oštre konkurencije, posebice inozemne (legalne i ilegalne), a istovremeno neizvršenog restrukturiranja i modernizacije, te stoga i nekonkurentnosti te industrije nedovoljno je istraživana u hrvatskoj literaturi. Tu problematiku obrađuju tek pojedini hrvatski analitičari te na probleme ukazuju uglavnom eksperti iz prakse.

Tekstilna je industrija prije Domovinskog rata bila tretirana kao jedna od izuzetno važnih hrvatskih industrijskih grana. Unatoč mnogim promjenama i teškoćama prouzročenim smanjenjem tržišta i ratnom agresijom na Hrvatsku, tekstilna je industrija zadržala važno mjesto u hrvatskome gospodarstvu i nakon rata. Tome u prilog govore podaci o novostvorenoj vrijednosti te djelatnosti, broju radnika koje zapošljava te izvozni rezultati. Međutim, sa stajališta sadašnjeg ekonomskog stanja značaj tekstilne industrije u ukupnoj prerađivačkoj industriji, a potom i u gospodarstvu Hrvatske sve je manji,

* Ekonomski fakultet u Osijeku

a položaj tekstilne industrije sve teži - svejedno bio mjerem brojem proizvođača, uposlenih radnika, ostvarenim prihodima ili novostvorenom vrijednošću. Slaba međunarodna konkurentnost hrvatske tekstilne industrije očituje se kroz registriran deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni kojeg tekstilna industrija ostvaruje u kontinuitetu od početka ovog stoljeća.

Negativne tendencije u tekstilnoj industriji primarno su rezultat gubljenja izvoznih pozicija zauzetih prije Domovinskog rata i šteta (posrednih i neposrednih) prouzročenih ratom, oslonjenosti izvoza na uslužnu proizvodnju, loše provedene privatizacije koja je omogućila samo vlasničku pretvorbu poduzeća, neizvršenog restrukturiranja i modernizacije u tranzicijskom razdoblju, preskupe države, zakonske regulative i ekonomske politike koja nije bila (i još uvijek nije) u funkciji razvoja i poticanja izvoza, te intenziviranja same konkurencije. Ne samo što je drastično porastao broj konkurenata (legalnih i ilegalnih), već se promijenila i priroda konkurencije. Konkurencija je postala globalna, a hrvatsko tržište tekstilne i odjevne industrije postalo je dio globalnog tržišta. Iako se transformacija odvijala postupno, prijelomni je trenutak za tu industriju nastupio 1. siječnja 2005. godine potpunim otvaranjem tržišta tekstila za sve članice Svjetske trgovinske organizacije, tj. ukidanjem kvota donesenih u okviru Sporazuma o međunarodnoj trgovini te završetkom prijelaznog razdoblja postupne liberalizacije trgovine tekstilnim proizvodima. Ukidanje kvota uzrok je ofenzive jeftine kineske i uglavnom nekvadratne robe kratke trajnosti na europska tržišta, čime su izravno ugrožene industrije u pojedinim europskim zemljama, a što se odrazilo i na negativan vanjskotrgovinski saldo koji bilježi hrvatska tekstilna industrija.

Temeljna je svrha ovog rada ocijeniti razvojnu perspektivu hrvatske tekstilne industrije. Ocjena razvojne perspektive temelji se na analizi postojećeg stanja u kojem se nalazi hrvatska tekstilna industrija te njezinih jakih i slabih strana. Budući da tekstilna industrija posluje u okruženju čije snage i trendovi značajno oblikuju njezine mogućnosti i nove prilike, ali i predstavljaju ozbiljne prijetnje, posebna se pozornost u radu pridaje također analizi političko-pravnoga, ekonomskog, socio-kulturnog i tehnološkog okruženje te industrije. Svrha je također ovog rada, kroz koncipirane preporuke političkim autoritetima, doprinijeti ostvarenju razvojne perspektive hrvatske tekstilne industrije.

Opservacije o stanju i položaju hrvatske tekstilne industrije utemeljene su primarno na analizi statističkih podataka, te na analizi stavova i mišljenja analitičara-eksperata ili menagera tekstilnih poduzeća objavljenih u različitim periodikama. Stanje u hrvatskoj tekstilnoj industriji također je sagledano iz perspektive malih tekstilnih poduzeća.¹

1.1. Hrvatska tekstilna industrija: određene pojma

U svakodnevnom se životu, kao i u literaturi, često ne pravi razlika između tekstilne i odjevne industrije. Tekstilna se industrija često tako tretira kao generički pojam koji obuhvaća i samu proizvodnju tekstila, ali i proizvodnju odjeće, bojanje krzna i slično. Hrvatska je tekstilna industrija heterogena industrija koja obuhvaća:²

- ♦ primarnu proizvodnju tekstila (pripremu i predenje tekstilnih vlakana, proizvodnju tkanina, doradu tekstila, proizvodnju gotovih tekstilnih proizvoda (osim odjeće) i drugih tekstilnih proizvoda, proizvodnju pletenih i kukičanih tkanina te pletenih i kukičanih proizvoda),
- ♦ proizvodnju odjeće (proizvodnju kožne odjeće, ostale odjeće i odjevnih predmeta, doradu te bojenje krzna i proizvoda od krzna).

Također treba spomenuti sve veći razvoj novije grane tekstilne industrije, a ona se odnosi na tehničko tržište tekstila; konkretno proizvodnju tehničkoga (industrijskog) i visoko-tehnološkog tekstila (proizvodnju tehničkih, visoko tehnološko-tekstilnih proizvoda za raznovrsnu ne-tekstilnu upotrebu; primjerice za potrebe poljoprivrede, medicinske i filterske tehnike, automobilske i avionske industrije, vrtlarstva, građevinarstva, vojne industrije, komunikacija). Primjer tehnološko-tekstilnih materijala jesu visoko nepropusna prediva, posebno elastični materijali ili presvučene tkanine s visokim udjelom sofisticirane tehnološke opreme.

Naravno, prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NKD) postoji točno utvrđeno razgraničenje što se sve uključuje u tekstilnu granu. Tako je,

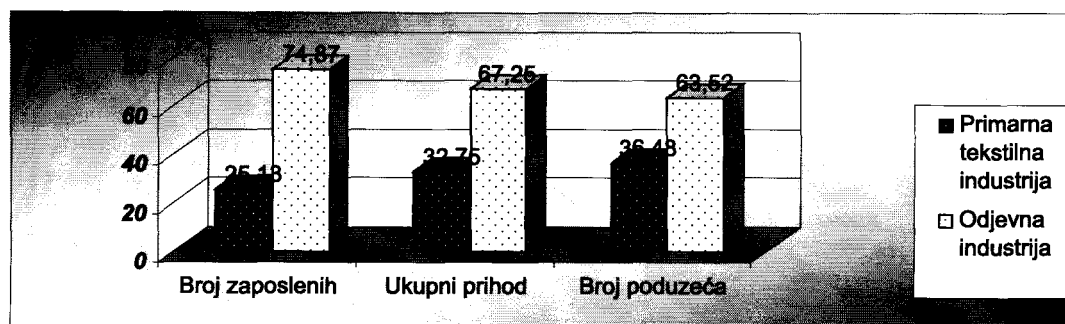
¹ Osnovicu za mikroekonomsku perspektivu pogleda na stanje hrvatske tekstilne industrije predstavlja magistarski rad Ljiljane Dragišić "Mala tekstilna poduzeća na prekretnici: od preživljavanja do rasta" obranjenog na Ekonomskom fakultetu u Osijeku 2005. godine.

² HGK, Sektor za industriju, Tekstilna i odjevna industrija, lipanj 2005. godina

prema NKD-u, primarna proizvodnja tekstila svrstana u odjeljak 17 "Proizvodnja tekstila", a u odjeljak 18 proizvodnja odjeće, tj. "Proizvodnja odjeće, dorada i bojenje krzna". S obzirom na ekonomsku važnost odjevne industrije (slika 1) te činjenice da se u praksi najčešće i za industriju odjeće koristi naziv tekstilna industrija, u nastavku ovog rada pod pojmom tekstilna industrija podrazumijeva se industrija primarne proizvodnje tekstila i proizvodnje odjeće (odjeljak DB17 i DB18 u NKD-u), a pojam tekstilna poduzeća odnosit će se na poduzeća koja se bave primarnom tekstilnom proizvodnjom i proizvodnjom odjeće.

radno intenzivne, niskoakumulativne i dohodovno neatraktivne djelatnosti, nedostatak kapitala (posebno obrtnog), problem nelikvidnosti, niska razina tehnološke opremljenosti, nedovršena restrukturiranja, nelojalna konkurencija, nedostatak stranih investicija, destimulativan tečaj, te visoka ovisnost o uvoznim sirovinama i reprodukcijom materijalu. Slijedom toga, položaj hrvatskih tekstilca na domaćem i inozemnom tržištu se pogoršava i tekstilci definitivno gube značaj koji su imali u prošlosti.

U obrazloženju stanja tekstilne industrije češće se ističu razlozi čiji je izvor u okruženju tekstilne industrije, a na koje tekstilci ne mogu ili veoma

Slika 1: Odnos između primarne tekstilne i odjevne industrije Hrvatske, 2004. godina (udjeli u %)

Izvor: Hrvatska gospodarska komora (HGK), Županijska komora Osijek, Sektor za informatiku i statistiku, prosinac 2005. godina

2. STANJE I TENDENCIJE U HRVATSKOJ TEKSTILNOJ INDUSTRIJI

Statistički podaci unazad nekoliko godina ukazuju na oscilacije u tekstilnoj proizvodnji, odnosno od 2003. godine na smanjenje fizičkog obujma proizvodnje, posebice u proizvodnji odjeće. Tomu osobito doprinosi smanjenje narudžbi stranih kupaca (pogotovo u uslužnim poslovima) zbog nekonkurentnosti domaćeg rada i tekstilnog proizvoda, neiskorištenih šansi te intenziviranja konkurencije na domaćem, ali i svjetskom tržištu. Tako, primjerice, veliki broj sklopljenih ugovora o slobodnoj trgovini između Hrvatske i drugih država nije utjecao na ostvarenje većeg izvoza tekstilne robe. Naprotiv, došlo je do veće konkurencije i jačeg priljeva jeftinije strane robe na hrvatsko tržište. Tekstilnu industriju posebice opterećuju i problemi

malo mogu utjecati, pogotovo u kraćem vremenskom razdoblju. Međutim, uzroke stanja hrvatske tekstilne industrije potrebno je primarno tražiti u samim tekstilnim poduzećima koja se dovoljno ne prilagođavaju postojećim zahtjevima promjenjivog tržišta i ne pokušavaju spoznati (ili stvoriti) buduće potrebe; nadalje, koja ne moderniziraju i ne restrukturiraju svoju proizvodnju, a istovremeno također ne ulažu dovoljno u nove materijale, dizajne, i prvenstveno u ljude. Drugim riječima, uzroke treba tražiti u nedovoljnoj dinamičnosti i poslovnoj fleksibilnosti velikih tekstilnih poduzeća koja su dominirala u tekstilnoj industriji do početka 1990-tih godina, u sporom odgovaranju na brze tržišne promjene i zahtjeve kupaca, u nedostatku suvremenih marketinških metoda, u niskoj obrazovnoj razini managementa i u sličnim razlozima. Slučajevi postojanja uspješnih hrvatskih tekstilnih poduzeća (primjerice, EMKA, Siscia, Heruc Galeria, Image Haddad, Modeta, Xnation, Čateks Čakovec, Kotka) govore u prilog tomu da je moguće u nepovoljnom okruženju po tekstilna poduzeća ipak uspješno poslovati.

Instalirani proizvodni kapaciteti daleko su iznad potreba hrvatskoga tržišta koje je po opsegu malo i relativno slabe kupovne moći te je većina

tvrtki tekstilne industrije orijentirana na izvoz, uglavnom na zahtjevna tržišta Zapadne Europe. Već niz godina, preko 90% tekstilne proizvodnje prodaje se na tržištima zemalja EU.³ Međutim, uslužna proizvodnja (tzv. lohn proizvodnja⁴) zauzima oko 80-95% proizvodnih kapaciteta (prema podacima HGK), a karakteriziraju ju mali i stalno opadajući prihodi zbog sve izraženije konkurencije na globalnoj razini. S obzirom na tendenciju seljenja uslužne proizvodnje u zemlje s nižim troškovima rada i manjim ukupnim davanjima državi, moguće je očekivati, ukoliko ne dođe do značajnijih promjena u strukturi proizvodnog asortimana, tehnološkoj modernizaciji i organizacijskom prestrukturiranju, daljnje pogoršanje izvoznih pozicija hrvatske tekstilne industrije.

Potrebno je, naravno, istaknuti da je tekstilna industrija za Hrvatsku tradicionalno vrlo značajna industrija. Tomu u prilog govore sljedeći podaci: tekstilna industrija zapošljava oko 32.000 ljudi, odnosno 13,3% od svih zaposlenih u prerađivačkoj industriji, ostvaruje 4,9% udjela u ukupnom prihodu prerađivačke industrije, te sudjeluje s 9,22% u ukupnom izvozu Hrvatske.⁵

Prema podacima HGK u prosincu 2004. godine zaposlenih je bilo u primarnoj i odjevnoj industriji tekstila 31.900 djelatnika, što je 2,97% od ukupno zaposlenih u Hrvatskoj. Međutim, u prerađivačkoj industriji u posljednjih nekoliko godina zabilježeno je smanjenje broja zaposlenih. Primjerice, u odnosu na 1999. godinu, broj zaposlenih je u 2004. godini smanjen za 7,59%.⁶ Tome je znatno doprinijelo smanjenje zaposlenih u tekstilnoj industriji; primarno u proizvodnji tekstila. Naime, u 2004. godini broj zaposlenih u toj grani je smanjen za visokih 73,22% u odnosu na 1999. godinu. Nešto manje smanjenje, a opet znatno iznad prosjeka smanjenja za prerađivačku djelatnost, zabilježeno je u proizvodnji odjeće; iznosilo je 18,64%. Globalizacija djelatnosti

u kombinaciji s njezinom niskom konkurentnošću pruža racionalno objašnjenje za očekivano daljnje smanjivanje broja zaposlenih u toj djelatnosti i zatvaranje mnogih pogona.

Prosječna mjesečna bruto plaća u primarnoj tekstilnoj proizvodnji isplaćena u prosincu 2003. godine iznosila je 3.463 kune, a u proizvodnji odjeće 2.968 kuna, što je znatno niže od bruto plaće u prerađivačkoj industriji (5.220 kuna), a još niže od ukupnoga hrvatskog prosjeka (5.793 kuna).⁷

Ukupno su 762 "živa" hrvatska tekstilna poduzeća (tj. ona koja su predala FINA-i svoje završne račune) ostvarila u 2004. godini ukupni prihod od 5,66 milijardi kuna; u čemu je primarna industrija tekstila participirala s udjelom od 32,75%, a odjevna industrija s udjelom od 67,25%.⁸ Međutim, gubitak nakon oporezivanja je u 2004. godini bio veći od dobiti, te je tekstilna industrija završila tu poslovnu godinu s negativnim financijskim rezultatom od 66 milijuna kuna. Taj je manjak ipak manji u usporedbi s ostvarenim manjkom u 2000. godini (76 milijuna kuna). Potrebno je ukazati na preokretanje tendencije; dok je najveći udio u gubitku nakon oporezivanja 2000. godine imala proizvodnja tekstila (63,0%), u 2004. je godini najveći gubitak generala proizvodnja odjeće (71,77%).

Tekstilna je industrija do prije desetak godina bila jedan od najvećih izvoznika s registriranim suficitom od oko 300 milijuna dolara.⁹ Međutim, već je u 2000. godini u robnoj razmjeni s inozemstvom ostvaren suficit od 26,6 milijuna dolara. Prekomjerni uvoz u odnosu na izvoz obilježilo je poslovanje tekstilne industrije s inozemstvom unazad nekoliko godina (vidjeti tablicu 1).

³ Zagrebački velesajam, «Tekstilni dani Zagreb 2005.», 11.02.2005., www.zv.hr/press/display_hr.cfm?pi=2005-02-11x02_hr.html

⁴ Lohn poslovi su poslovi dorade gdje sav materijal, pribor kao i prodaju i distribuciju gotovih proizvoda osigurava poslodavac. Poduzeće koje obavlja lohn poslove ulaže jedino rad i na temelju isključivo njega ostvaruje zaradu.

⁵ Izvor: HGK, Sektor za industriju, Tekstilna i odjevna industrija, podaci za 2004. godinu

⁶ Raknić, F., Nepoštena konkurencija na domaćem tržištu, Hrvatski tjednik Fokus, 06.05.2005., br.260, www.fokus.hr

⁷ Strukovna grupa tekstilne i obućarske industrije, 06.11.2003., www.poslovniforum.hr/tekstilna.asp.

⁸ Izvor: Sektor za industriju, Tekstilna i odjevna industrija, www.hgk.hr, lipanj, 2005. godina

⁹ Zagrebački velesajam, «Tekstilni dani Zagreb 2005.», 11.02.2005., www.zv.hr/press/display_hr.cfm?pi=2005-02-11x02_hr.html

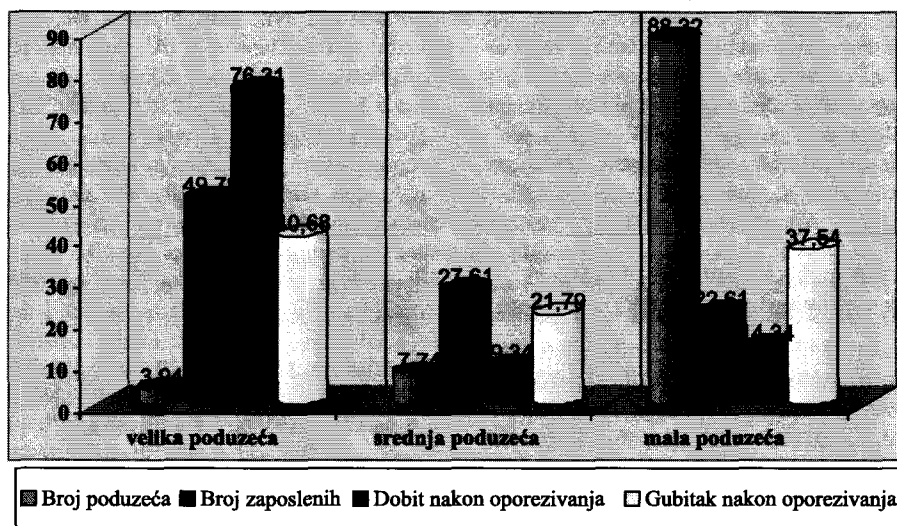
Tablica 1: Vanjskotrgovinsko poslovanje i ukupno poslovanje primarne tekstilne i odjevne industrije u Hrvatskoj

VANJSKOTRGOVINSKO POSLOVANJE I UKUPNO POSLOVANJE					
	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
Ukupni prihod, 1000 kn	4.038.979	4.689.360	5.273.042	5.640.402	-
Uvoz, 1000 USD	522.257	612.343	615.883	748.612	814.865
Izvoz, 1000 USD	548.811	575.043	592.953	697.911	739.765
Saldo vanjskotrgov. razmjene	26.554	-37.300	-22.930	-50.701	-75.100

- podatak nije na raspolaganju

Izvor: HGK, Sektor za industriju, Tekstilna i odjevna industrija, lipanj 2005. godina

Slika 2: Ekonomska snaga tekstilnih poduzeća prema veličini (udjeli izraženi u postotku)

Izvor: Hrvatska gospodarska komora (HGK), Županijska komora Osijek, Sektor za informatiku i statistiku, prosinac 2005. godina

Posebno je nepovoljna činjenica što se izvoz ostvaruje uglavnom u uslužnim poslovima čija je cijena rada niska te nije dostatna za pokriće domaćih bruto troškova. Prema podacima HGK za 2004. godinu puni izvoz, odnosno izvoz robe hrvatskog podrijetla, ostvaruje se u proizvodnji odjeće, i to posebno muških odijela, za tržišta Velike Britanije, Italije, Slovenije i Bosne i Hercegovine (BIH), a za žensku odjeću Slovenije, Češke i BIH. U proizvodnji tekstila u Njemačkoj, Austriji i Sloveniji ostvaruje se puni izvoz trikotažne robe, a pređa i tkanine izvoze se uglavnom u Italiju, Njemačku i BIH.

U posljednjih nekoliko godina u domaćoj tekstilnoj industriji broj tekstilnih poduzeća konstantno

opada, a što je samo refleksija ozbiljnosti problema s kojima se ta industrijska grana suočava. Dok je krajem 1998. godine tekstilna industrija brojala ukupno 1.035 tekstilnih poduzeća i 44.000 zaposlenih,¹⁰ u 2004. godini ih je bilo gotovo za trećinu manje.

Tekstilna proizvodnja u Hrvatskoj obavlja se uglavnom u sklopu maloga gospodarstva (slika 2). Podaci HGK za 2004. godinu govore kako su čak 673 tekstilna poduzeća mala, 59 ih je srednje veli-

¹⁰ Izvor: HGK, Sektor za industriju, Stanje i perspektive u tekstilnoj, odjevnoj i kožarsko-prerađivačkoj industriji Hrvatske, Zagreb, siječanj 1999. godine

ko, a 30 veliko.¹¹ Pored tih registriranih tekstilnih poduzeća postoji veliki broj privatnih zanatskih radionica i krojačkih radnja o kojima ne postoje evidencija. Međutim, podaci o performansima malih i srednjih poduzeća ne prate njihovu brojčanu nadmoćnost. Mala i srednja poduzeća zapošljavaju tek oko 50% svih zaposlenih u tekstilnoj industriji, sudjeluju u ukupnoj dobiti (nakon oporezivanja) ostvarenoj u tekstilnoj industriji s tek jednom četvrtinom, ali u ukupnom gubitku nakon oporezivanja s gotovo 60% (vidjeti sliku 2).¹²

Slika 2 ukazuje na brojčanu nadmoćnost malih i srednje velikih poduzeća u odnosu na velika poduzeća, ali i na njihovu financijsku slabost u odnosu na financijska ostvarenja velikih poduzeća. Tomu velikim dijelom doprinosi činjenica što u nastupu na domaća, a posebice na inozemna tržišta izostaje interesno povezivanje malih gospodarskih subjekata, svejedno kroz vertikalnu ili horizontalnu integraciju. Naravno, nepovoljni vanjski uvjeti, ali i ukupni uvjeti poslovanja u zemlji pridonijeli su određenu položaja (i trendova) hrvatske tekstilne industrije kao izuzetno teškoga, gotovo kriznog.

2.1. Analiza okruženja hrvatske tekstilne industrije PEST metodom

Hrvatska tekstilna industrija posluje u okruženju čije snage i trendovi oblikuju njezine mogućnosti i nove prilike, ali i predstavljaju ozbiljne prijetnje. U nastavku je analizirano političko-pravno, ekonomsko, socio-kulturno i tehnološko okruženje hrvatske tekstilne industrije PEST analizom¹³. Namjera je ustanoviti snage koje determiniraju njezino poslovanje i promjene koje će determinirati njezinu budućnost. Naime, samo oni koji prepoznaju i razumiju svoje okruženje mogu iskoristiti pozitivne promjene.

Političko-pravno okruženje

Hrvatska svojim geografskim položajem pripada području Srednje i Istočne Europe. 01. ožujka 2003. godine postala je članica Srednjoeuropskog

ugovora o slobodnoj trgovini (tzv. CEFTA)¹⁴ čime je Hrvatskoj omogućen lakši pristup i ravnopravno sudjelovanje na srednjoeuropskom tržištu. S druge pak strane, primjerice, sklopljeni ugovori o slobodnoj trgovini između Hrvatske i BiH te Turske omogućili su veću konkurenciju i lakši dotok jeftinije strane robe, što predstavlja prijetnju hrvatskim tekstilnim poduzećima. Od 01. ožujka 2003. godine kada je Hrvatska postala članicom CEFTA-e broj zemalja s kojima Hrvatska ima ugovore o slobodnoj trgovini u primjeni je 37.

U listopadu 2001. godine Hrvatska je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju koji joj daje status potencijalnoga kandidata za članstvo u EU. Zahtjev za članstvo u EU Hrvatska je podnijela u veljači 2003. godine. U travnju 2004. godine dobila je pozitivno Mišljenje Europske komisije o kandidaturi za članstvo u EU, koje daje preporuku da Hrvatska postane službenim kandidatom za članstvo u EU. 05. listopada 2005. godine Hrvatska je započela pristupne pregovore s EU. Uz CARDS¹⁵ program kojim se financiraju postojeće reforme za prilagodbu standardima EU, Hrvatska stjecanjem statusa kandidata ostvaruje pravo na korištenje sredstava iz prepristupnih programa EU. M. Loborec¹⁶ izjavila je da se na jesen 2005. godine treba izraditi Strategija razvoja tekstilne industrije, i to kako bi se, među ostalim, u 2006. mogli koristiti fondovi EU. Ulaskom Hrvatske u EU poboljšao bi se standard življenja, protok kapitala bi bio ubrzaniji i ime naše zemlje bilo bi još poznatije nego je sada.

Zakonski propisi često predstavljaju glavnu prepreku za učinkovitu provedbu ekonomske politike i poslovanja i na razini države, ali i na razini poduzeća. Česte izmjene i dopune postojećih zakona, uvođenje i primjene novih zakona, nedovoljna informiranost o predmetnim zakonima predstavljaju glavne probleme i rizike povezane s pravnim sustavom. Sklopljenim Sporazumom o stabilnosti i pridruživanju s EU Hrvatska je preuzela obvezu pril-

¹⁴ engl. Central European Free Trade Agreement - Srednjoeuropska zona slobodne trgovine

¹⁵ engl. Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization - Pomoć Europske zajednice u obnovi, razvoju i stabilizaciji (program tehničko-financijske pomoći Europske unije usvojen u prosincu 2000. godine, čiji je osnovni cilj potpora zemljama jugoistočne Europe u aktivnom sudjelovanju u Procesu stabilizacije i pridruživanja)

¹⁶ Marija Loborec, direktorica Zelinke d.d., Večernji list, 30.06.2005.

¹¹ Izvor: HGK, Sektor za industriju, Tekstilna i odjevna industrija, lipanj 2005. godine

¹² Izvor: HGK, Sektor za industriju, Tekstilna i odjevna industrija, lipanj 2005. godine

¹³ Akronim PEST nastao je od prvih slova engleskih naziva tih čimbenika. Political (politički), Economic (ekonomski), Social (sociološki), Technological (tehnološki)

godbe svog prava europskom pravu. To predstavlja mogućnost za Hrvatsku da temeljito ispita te riješi glavne probleme povezane s cjelokupnim pravnim sustavom. Neke od bitnih promjena za Hrvatsku su veća učinkovitost institucija, smanjenje korupcije, veća pravna sigurnost te pojednostavljenje administrativnih procedura. U prilog tomu govori godišnje Izvješće o uvjetima poslovanja u 2006. godini kojim je Svjetska banka Hrvatsku svrstala tek na 118. mjesto, čime je Hrvatska najlošije rangirana među istočnoeuropskim zemljama. U istraživanje je bilo uključeno ukupno 155 zemalja.

Hrvatska tekstilna poduzeća dodatno su opterećena porezom na dodanu vrijednost koji se obračunava u vremenu od 30 dana, a za naplatu potraživanja mnogim su malim poduzećima u prosjeku potrebna dva mjeseca.¹⁷

Ekonomsko okruženje

Ostvareni makroekonomski pokazatelji za 2004. godinu u Hrvatskoj pokazuju visoku stopu nezaposlenosti od 307.508 registriranih nezaposlenih osoba¹⁸, nedovoljno visoku stopu rasta BDP-a¹⁹, visok vanjski dug od 26,32 milijarde USD²⁰ s tendencijom rasta. Ekonomski trendovi u Hrvatskoj reflektiraju se na trend poslovanja tekstilne industrije.

Tekstilna industrija u Hrvatskoj, kao jedna od najstarijih industrija u Europi i donedavno jedan od najvećih hrvatskih izvoznika, u proteklih je desetak godina suočena s negativnim trendovima koji su argumentirani statističkim podacima u prethodnom dijelu rada. Takva situacija najvećim je dijelom, naravno uz objektivne okolnosti poput rata, gubitka tržišta na područjima bivše Jugoslavije, loše provedene privatizacije i liberalizacije tržišta tekstila i odjevne industrije, interno generirana; primarno izostankom značajnih kapitalnih ulaganja, restrukturiranja i modernizacije, ulaganja u ljude, a što se odrazilo na daljnje smanjenje produktivnosti

rada i pogoršanje konkurentnosti hrvatske tekstilne industrije. Iako je poznato kako nema radno intenzivnih industrija, već radno intenzivnih poduzeća, u globalu Hrvatska je tekstilna industrija radno intenzivna industrija, s proizvodima nedovoljno inovativnim i kreativnim, te s proizvodima koji ne osiguravaju generiranje visoke dodane vrijednosti. Kao takva još uvijek je dio tradicionalne, stare ekonomije. Za razliku od hrvatske tekstilne industrije, europska tekstilna industrija, koju karakterizira izvršeno radikalno restrukturiranje, modernizacija i reorijentacija ka visoko kvalitetnim, inovativnim i izrazito diverzificiranim tekstilnim proizvodima, te proizvodima visoke dodane vrijednosti, više ne pripada tradicionalnoj ekonomiji.²¹ Suočavanje s takvom industrijom dodatno pogoršava i pogoršavat će poziciju hrvatske tekstilne industrije.

Sve veći i nekontroliran uvoz, pogotovo iz dalekoistočnih zemalja, doveo je tekstilnu industriju na rub propasti. Kombinaciji niskih troškova rada, uvezenog know-how iz razvijenih zemalja i zadovoljavajuće kvalitete tekstilne infrastrukture hrvatska se tekstilna industrija u lohn proizvodnji ne može odupirati. M. Gambiroža-Jukić²², tajnica Udruge tekstilne i odjevne industrije izjavila je kako je u prva četiri mjeseca 2005. godine izvezeno tekstila u vrijednosti 178 milijuna dolara, a uvezeno za 212 milijuna dolara. Tako je nekada najveća hrvatska izvozna grana, koja je još u 2000. godini u robnoj razmjeni ostvarivala suficit od 26,6 milijuna dolara, 2004. godinu završila sa deficitom od 75,1 milijuna dolara.²³ Prema ukupno ostvarenom izvozu u 2004. godini, tekstilni proizvođači nalazili su se na trećem mjestu od ukupno promatranih 20 grana prerađivačke industrije, uz napomenu da postoji stalni trend rasta uvoza i pada izvoza u toj djelatnosti.²⁴

Jedan od značajnijih problema hrvatskoga gospodarstva u proteklom razdoblju svakako je rizik likvidnosti, što rezultira relativno visokim udjelom

¹⁷ Detaljna analiza okruženja te poteškoća s kojima se u poslovanju susreću tekstilna poduzeća, a iz perspektive maloga tekstilnog poduzeća, izvršena je u magistarskom radu Lj. Dragišić (2005.).

¹⁸ Hrvatski zavod za zapošljavanje, prosinac, 2004. godina

¹⁹ prema Državnom zavodu za statistiku BDP je u 2004. godini porastao za 3,6%

²⁰ Hrvatska narodna banka, rujan, 2004. godina

²¹ Textiles And Clothing-Development of the Textiles and Clothing Industry, rujan, 2005. godina, www.europa.eu.int/comm/enterprise/textile/development.htm. Vidjeti također Steng (2001.).

²² Izvor: Dnevnik, 04.07.2005. godine

²³ Sektor za industriju, tekstilna i odjevna industrija, www.hgk.hr.

²⁴ Prijedlog mjera za poticanje razvoja i poboljšanje stanja u tekstilnoj i kožarsko-obućarskoj industriji Hrvatske, Zagreb, 10.06.2005., www.croocompet.hr/slike/tekstil%20final%20misljenje%2005%2013%20II.pdf

nenaplaćenih potraživanja u strukturi ukupnih potraživanja i ostvarenja planiranih poslovnih rezultata. Iako je problem nelikvidnosti dijelom riješen, još uvijek predstavlja i predstavlja će veliko opterećenje, posebice za mala poduzeća koja prevladavaju u toj djelatnosti.

Strukovna grupa tekstilne i obučarske industrije smatra da dugogodišnje teškoće u poslovanju, prouzročene velikim dijelom objektivnim okolnostima, treba premostiti povoljnim kreditima države.²⁵ Naime, radno intenzivne djelatnosti ne mogu značajno računati na privatni bankarski sektor. Smatraju da proizvođačima izvoznici u lohn poslovima valja priznati putem stimulacija statističku godišnju stopu inflacije na razini Hrvatske u visini vlastite ostvarene fakturirane realizacije inozemnim kupcima.

Socio-kulturno okruženje

Tekstilna industrija pridonosi socijalno-ekonomskoj koheziji Hrvatske; posebno je naglašen njezin socijalni aspekt u odnosu na državu, s obzirom da zapošljava veliki broj ljudi, naročito žensku radnu snagu, te da je često riječ o samozapošljavanju i malim obiteljskim poduzećima. Prema navodima Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva tekstilna industrija u Hrvatskoj zapošljava oko 40.000 niže i srednje kvalificiranih radnika s relativno velikim udjelom žena.²⁶ Udio žena među nezaposlenima u 2004. u nekim dijelovima Hrvatske prelazi 60%, a na državnoj razini iznosi 58,5%, i u stalnom je porastu, a poseban problem predstavlja zapošljavanje žena starijih od 45 godina.²⁷

Kako tekstilna grana snosi dio tereta populacijske politike, visoka stopa bolovanja ugrožava opstanak tekstilne industrije. Udruženje tekstilne i odjevne industrije ističe kako je potrebno smanjiti bolovanja na račun poduzeća s 42 na 30 dana, brže refundirati naknade za bolovanja duža od 42 dana od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i sti-

mulirati zapošljavanja s ciljem poticanja razvitka tekstilne industrije. Strukovna grupa tekstilne i obučarske industrije smatra kako prvih sedam dana bolovanja u radno-intenzivnim djelatnostima treba biti na teret države (često su to bolovanja zbog djece ili roditelja, a 80 i više posto zaposlenika su majke).²⁸ Bolovanje na račun poduzeća od 42 dana za tekstilna poduzeća predstavlja relativno dugačko razdoblje opterećeno velikim obvezama iz i na plaću te neto plaćom zaposlenika koje poduzeće teško može pokriti. Nadalje, Strukovna grupa tekstilne i obučarske industrije ističe kako zbog nužnosti povećanja plaća djelatnika u radno-intenzivnim granama, mirovinsko osiguranje valja obračunavati na teret državnog proračuna (20%), čime bi se dobio prostor za realni rast plaća. Također teret socijale valja skinuti s radno-intenzivnih grana industrije (radnici sa smanjenom radnom sposobnošću) kroz osiguranje otpremnina iz državnog proračuna, čime će se povećati konkurentnost, produktivnost, rentabilnost, itd.²⁹

Prema podacima iz ankete o potrošnji kućanstava koju provodi Državni zavod za statistiku, u 2004. godini nakon izdvajanja za hranu, po visini slijede izdaci za stanovanje i energente, prijevoz, a na visokom četvrtom mjestu su izdaci za odjeću i obuću s 8,06%. Prema podacima za 2002. godinu preko 3/4 kućanstava u Hrvatskoj (74%) prosječno je mjesečno trošilo za odjeću i obuću oko 9% prihoda što je u apsolutnom iznosu do 60 € mjesečno.³⁰

Ispitprosječne plaće u toj djelatnosti s jedne strane povoljno djeluju na troškove proizvodnje tekstilnih poduzeća, ali s druge strane vode negativnoj selekciji mladih ljudi prilikom određenja karijere, te odljevu kadrova iz te djelatnosti. Negativne posljedice takve selekcije dugoročno su izuzetno velike. Dobro obrazovani mladi kadar teško je pronaći u tekstilnoj industriji. Stoga, cijela tekstilna grana trpi pod nedostatkom dinamičnog i stručno osposobljenoga mladog kadra. U toj grani industrije posebno nedostaju visoko školovani manageri, dizajneri, stručnjaci u informacijsko-komunikacijskoj djelatnosti. Nužno je stimulirati zapošljavanje

²⁵ Strukovna grupa tekstilne i obučarske industrije, 06.11.2003., www.poslovniforum.hr/about/tekstilne.asp

²⁶ Prijedlog mjera za poticanje razvoja i poboljšanje stanja u tekstilnoj i kožarsko-obučarskoj industriji Hrvatske (2005.), Zagreb, 10.06.2005., www.crocompet.hr/slike/tekstil%20final%20misljenje%2005%2013%20II.pdf

²⁷ Valentić, B., Kroje svoju sudbinu, Vjesnik, 01.02.2005., www.vjesnik.com/html/2005/02/01/ClanakTx.asp?r=kom&c=3

²⁸ Strukovna grupa tekstilne i obučarske industrije, 06.11.2003., www.poslovniforum.hr/about/tekstilne.asp

²⁹ Ibidem

³⁰ Istraživanje prihoda i troškova kućanstva (istraživanje se pratilo u razdoblju 1998.-2002. godine), GfK-Centar za istraživanje tržišta d.o.o. Zagreb, www.gfk.hr/press/kucanstva.htm#pr11

nove radne snage, prethodno navedenih stručnjaka, a ono što se posebno ističe jest kontinuirano dodatno obrazovanje managementa, koji je važan ključ uspjeha poduzeća.

Tehnološko okruženje

Zbog izrazite tehničke i tehnološke zaostalosti, kao i nedostatka moderne i stručne managerske radne snage, Hrvatska na svjetskom tržištu može ponuditi sve manje vlastitih proizvoda, a posebice inovativnih i kreativnih. U pravilu je u Hrvatskoj moguće zateći 15 godina stare strojeve za šivanje, koji su obično u dobrom stanju i neujednačenu tehnološku opremljenost od poduzeća do poduzeća. Tekstilnu industriju karakterizira neposjedovanje

sredstava za tehničko-tehnološku rekonstrukciju i restrukturiranje, nedostatak visokih standarda kvalitete, zaštite na radu, zaštite okoline, i slično. Neznatna automatizacija u tekstilnoj industriji nadoknađuje se kroz veliki udio zaposlenika. Uz nisku razinu tehnološke opremljenosti tekstilce dodatno opterećuju i problemi radno-intenzivne djelatnosti. Kapitalno-intenzivni procesi proizvodnje ostali su u industrijskim zemljama, a radno-intenzivni su se premjestili u zemlje niskim plaćama. Pa ipak, dok su zapadna poduzeća na tekstilna poduzeća u zemljama s niskom razinom plaća gledale kao na svoje podružnice i time rješavale problem troškova plaća, zemlje s niskim plaćama su profitirale od dodatnog znanja u području dizajna, materijala i tehnologije, kao i zaposlenosti.

Slika 3: SWOT analiza hrvatske tekstilne industrije

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ▪ tradicija tekstilne proizvodnje (dugogodišnje iskustvo u tekstilnoj proizvodnji) ▪ kvaliteta proizvoda, odnosno usluge rada ▪ tradicionalna izvozna orijentiranost 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nisko akumulativna djelatnost ▪ neodgovarajuća tehnološka opremljenost poduzeća ▪ radno intenzivna djelatnost ▪ dohodovno neatraktivna djelatnost ▪ slaba financijska motivacija zaposlenika ▪ negativna selekcija djelatnika i nedostatak stručnog (posebice u novim tehnologijama) i managerskog kadra ▪ mala vrijednost kapitalnih ulaganja ▪ slaba produktivnost ▪ nespремnost na rizik i poduzetnički inovativno poslovno ponašanje
PRIJEDNE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ atomizirana struktura hrvatske tekstilne industrije ▪ rastuća potreba za specifičnim tekstilnim proizvodima (tehničkim i visoko-tehnološkim tekstilom) ▪ članstvo u Europskoj uniji ▪ geografska blizina Zapadne, Srednjoistočne i Jugoistočne Europe ▪ povećanje izdvajanja za odjeću u Hrvatskoj ▪ trend nenošenja poznatih svjetskih marki ▪ svijest o kvaliteti domaćih tekstilnih proizvoda ▪ državni poticaji 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ globalizacija tržišta tekstila i odjevne industrije ▪ globalizacija tekstilne proizvodnje i seljenje lohn poslova na Istok ▪ jaka inozemna konkurencija na domaćem tržištu (nelegalna i neloyalna konkurencija) i siva ekonomija ▪ modernizacija i restrukturiranje europske tekstilne industrije ▪ jačanje regionalne konkurentnosti – razvoj prostorno bliskih tržišta (npr. Bosne) ▪ opadajuća privlačnost za strane poslovne partnere na osnovu rastućih cijena izrade i plaća ▪ devastirana sirovinaska osnovica Hrvatske ▪ slaba kupovna moć stanovništva i nesigurni privredni izgledi u zemlji te smanjenje kupovne moći stanovništva Europske unije ▪ teškoće pri naplati potraživanja

Povoljnije kreditiranje i jednostavniji postupak dobivanja kredita za izvoz, ukidanje carina na uvozno sirovine, neke su od pretpostavki daljnjeg razvoja domaće tekstilne industrije. Strukovna grupa tekstilne i obućarske industrije smatra da je nužno uvesti nultu stopu carine za sav uvozni materijal koji služi proizvodnji finalnog proizvoda, a ne proizvodi se u Hrvatskoj.³¹ Nadalje, smatraju da je potrebno ukinuti potrebu izdavanja garancije za godišnji privremeni uvoz strojnog parka koji «gratis» dostavlja poslovni partner iz inozemstva za obradu specifičnih poslova na proizvodima iz njegova programa te da je potrebno ukinuti plaćanje carine u lohn poslu za sve repromaterijale koje dostavlja inozemni partner, a koji nemaju podrijetlo u EU.

2.2. SWOT analiza hrvatske tekstilne industrije

Mogućnosti tržišta i razvojne perspektive hrvatske tekstilne industrije bit će, na podlozi prethodnih analiza, objedinjene u profilu jake snage – slabosti – prilike – prijetnje iz okruženja, tj. SWOT analize.³² SWOT analiza hrvatske tekstilne industrije prikazana je slikom 3.

3. PRILIKE I PRIJETNJE HRVATSKOJ TEKSTILNOJ INDUSTRIJI

Na temelju provedene analize hrvatske tekstilne industrije moguće je identificirati prilike i prijetnje koje se otvaraju pred tekstilnim poduzećima.

Prilike

Prilike su vanjski čimbenici i situacije koje pomažu poduzeću u ostvarivanju njegovih ciljeva.

Brojčana nadmoćnost malih poduzeća primarne tekstilne i odjevne industrije kojih je u 2004. godini u Hrvatskoj bilo 88,32% u odnosu na srednja i velika tekstilna poduzeća omogućava fleksibilnost i bržu prilagodbu promjenama koje se događaju na globalnom planu u državi i svjetskom okruženju.

Mala tekstilna poduzeća mogu se specijalizirati u proizvodnji, u pojedinoj tekstilnoj niši i odraditi profitabilno manje serije te se na taj način lakše odupirati globalnoj konkurenciji.

Na buduću tržišnu potencijal za hrvatska tekstilna poduzeća ukazuje primjer slovenskog poduzeća Prevent, čiji se kooperanti bave šivanjem presvlaka za automobilska sjedala.³³ Takvi i slični primjeri pružaju hrvatskim tekstilnim poduzećima koji se bave lohn proizvodnjom šansu upuštanja i u drugim profitabilnijim, izazovnijim i potrebnijim nišama, osim u modnoj industriji koja podliježe trendu mode. Dobar primjer jesu nove proizvodne mogućnosti u tehničko tekstilnim proizvodima za raznovrsnu ne-tekstilnu upotrebu (primjerice medicinu), koje su već prisutne u nekim hrvatskim poduzećima. Specijalizacija se ostvaruje u specifičnim nišama kakve su proizvodnja inteligentne odjeće, tekstilnih proizvoda s antialergijskim svojstvima, ili posebnih svojstava (npr. negorećih sagova i podnih obloga, aromatiziran tekstil, itd.), ili pak u proizvodnji izrazito sezonske robe.

Europska su tržišta daleko najvažnija tržišta hrvatskim tekstilnim poduzećima, a posebno veliku važnost imaju nakon prestanka Domovinskog rata u Hrvatskoj od kada je EU postala glavna uvoznica. Od najznačajnijih industrijskih grana u izvozu 2004. godine proizvodnja odjeće je na visokom 4. mjestu. Najveća robna razmjena 2004. godine ostvarena je s europskim zemljama i zemljama EU.³⁴ Prema podacima HGK od 2001. godine ukinute su carine i sva kvantitativna ograničenja na uvoz tekstilnih proizvoda hrvatskoga podrijetla u zemlje članice EU. Nadalje, za najosjetljivije kategorije tekstila uspostavljen je sustav dvostrukoga nadzora, koji se provodi preko izvoznih i uvoznih dozvola. Na osnovi izvozne dozvole koju izdaje HGK, kupac u EU dobiva uvoznju dozvolu, kojom može realizirati uvoz odgovarajućega tekstilnog proizvoda.

Stjecanjem statusa kandidata za ulazak u EU Hrvatska je ostvarila mogućnost korištenja sredstva iz pretpripravnih programa EU. Ulaskom u EU hrvatskim izvoznim bit će omogućeno ravnopravno i aktivno sudjelovanje na tržištu EU. Trenutno Hrvatska obavlja pristupne pregovore s EU koji su započeli 05. listopada 2005. godine.

³¹ Strukovna grupa tekstilne i obućarske industrije, 06.11.2003., www.poslovniforum.hr/about/tekstilne.asp

³² Strengths (snage), Weaknesses (slabosti), Opportunities (prilike), Treats (prijetnje)

³³ Kiseljak, Franjo (2005.), str. 1.

³⁴ Izvor: Državni zavod za statistiku, obrada: Hrvatska gospodarska komora, 2005. godina

Geografski smještena između zapadnoeuropskih zemalja Austrije, Slovenije, Italije i istočnoeuropskih, Mađarske, Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine Hrvatska ima važnu geopolitičku i prometnu ulogu u Europi budući da se nalazi blizu privredno razvijenih i gusto naseljenih europskih zemalja.

Stalna konkurentna borba potiče zapadnoeuropske proizvođače na snižavanje troškova premještanjem proizvodnje u Aziju, Južnu Europu, te u posljednje vrijeme Srednju i Istočnu Europu. Geografska blizina, bolje obrazovana radna snaga i time lakše ostvariva kvaliteta proizvoda, tradicija u proizvodnji tekstila, prednosti su koje primjerice Hrvatsku, Češku, Slovačku i Mađarsku mogu činiti boljim izborom za izgradnju proizvodnih pogona tekstilnih proizvođača iz Zapadne Europe.

U strukturi osobne potrošnje kućanstva Hrvatske povećana su izdvajanja. Prosječna osobna potrošnja po kućanstvu u Hrvatskoj je 2004. godine bila 4,47% više nego u godini prije (podaci su iz ankete o potrošnji kućanstava koju provodi Državni zavod za statistiku). Nakon izdvajanja za hranu, prijevoz, a na visokom su četvrtom mjestu izdaci za odjeću i obuću s 8,06%. Zatim slijede ostala dobra i usluge, rekreacija i kultura, te pokućstvo, oprema za kuću i redovito održavanje i komunikacije.

Trend nenošenja poznatih svjetskih marki posljedica je financijske situacije hrvatskoga stanovništva koja im ne dopušta kupnju određene robe s markom, ali i povećanog trenda nošenja ulične mode. Visoka moda uglavnom ostaje kreatorima i prisutna je samo radi reklame te je jako malo ljudi na svijetu uistinu nosi. Prilika je to za tekstilna poduzeća da detalje ulične mode, svjetskih modnih trendova, domaće tradicije ugrade u utrživ proizvod. Profesori s Tekstilno-tehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu smatraju kako su hrvatski tekstil i odjeća među najkvalitetnijima na svijetu te da su modni kreatori iz Hrvatske ravnopravni sa svjetskim kreatorima, jednako kao i hrvatski studenti tekstilnog dizajna, koji redovito na međunarodnim natjecanjima odnose pobjede. Smatraju da je marketing ono što nedostaje hrvatskoj industriji odjeće i tekstila.

U cilju jačanja konkurentne sposobnosti te kvalitetnijeg i dugoročnijeg obrađivanja tržišta država će s 20 milijuna kuna godišnje za 2005.

godinu i još dvije godine poticati razvoj tekstilne i kožarsko-prerađivačke industrije. Poticaji bi se odnosili na razvoj vlastitih proizvoda i novih tehnologija, otvaranje vlastitih prodavaonica, uvođenje sustava kvalitete, obrazovanje zaposlenika i podizanje razine zaštite okoliša.

Prijetnje

Prijetnje su oni vanjski čimbenici i situacije koje mogu potpuno onemogućiti ostvarenje ciljeva poduzeća, pa čak i dovesti u pitanje njegov opstanak i njegov razvitak.

Posljednjih godina situacija u hrvatskoj tekstilnoj industriji dodatno je otežana, i to ponajviše zbog velikih poteškoća na turbulentnom inozemnom tržištu te zbog nepoticajnoga domaćeg okružja. Problem pojavljivanja oštre konkurencije na stranom i domaćem tržištu, na koju hrvatski tekstilci nisu spremni, posljedica je visoke cijene rada i kapitala.

Rast proizvodnih kapaciteta u jugoistočnoj Aziji (naročito Kini) sve je više prisutan. Tendencija opadanja lohn proizvodnje zahvatila je i Hrvatsku. Ne čudi stoga odluka nekih hrvatskih poduzeća da svoju proizvodnju presele u azijske zemlje zbog nižih troškova rada i manjih izdvajanja za plaće zaposlenicima. Time je direktno ugroženo poslovanje i opstanak hrvatskih tekstilnih poduzeća. Upravo se glavnina domaće tekstilne proizvodnje odnosi na uslužnu proizvodnju. Ona pak zahtijeva velika i neprestana ulaganja u novu tehnologiju, zarada je uglavnom niska i ostvaruje se na velikom obujmu proizvodnje. Navala kineskih prodavaonica s jeftinom robom izravno ugrožava domaće proizvođače na području cijele Hrvatske. Svjetska globalizacija te premještanje proizvodnje u zemlje Azije te Srednje i Istočne Europe umanjuju važnost glavnih prednosti hrvatske tekstilne industrije, relativno nisku cijenu rada, tradiciju proizvodnje, kvalitetu rada i poštivanje rokova.

«Siva ekonomija» u tekstilnoj industriji izražena je ponajprije kroz nelegalan uvoz reprodukcijskog materijala i pribora bez carina, uvoz gotovih proizvoda od tekstila po dumping cijenama i uglavnom loše kvalitete, promet odjeće u neregistriranim poduzećima – bez poreza, prodaja robe na tezgama, neprijavlivanje zaposlenih i sl., a što također ugrožava konkurentnu moć hrvatskih

tekstilnih poduzeća na tržištu. Legalan i ilegalan uvoz tekstila uzrok je velike potrošnje deviza te se stvaranje dodatne dobiti seli u inozemstvo. Na taj način domaća tekstilna industrija u usporedbi sa ostalim industrijama malo doprinosi gospodarskom razvoju zemlje.

Radikalna transformacija europske tekstilne proizvodnje posljednjih godina, napredak u restrukturiranju te modernizaciji i tehnologiji tekstilne industrije, konkurentne prednosti ostvarene kroz fokusiranje na kvalitetu i dizajn, inovaciju i proizvode sa visokom dodanom vrijednošću odredili su postojanje jaza između hrvatske i europske proizvodnje tekstila. Nezadovoljavajuća privredna i politička situacija u zemlji, slaba kupovna moć stanovništva, porast cijena plaća u tekstilu, srednje i dugoročno gledano čini Hrvatsku relativno neatraktivnom za zapadne europske partnere.

Razvoj prostorno bliskih tržišta, kao što su tržišta Slovenije, BiH i Srbije, predstavljaju potencijalnu prijetnju hrvatskoj industriji tekstila. Tekstilna poduzeća u regiji uglavnom su koncentrirala svoje poslovanje na lohn proizvodnju. U Sloveniji kapaciteti u specifičnim lohn poslovima ne mogu pokriti rastuće potrebe te zemlje. Borbu za opstanak tekstilaca posebice ugrožavaju pad izvoznih prihoda i na domaćem tržištu, liberalizacija uvoza i time sve jača strana lojalna i neloyalna konkurencija, devastirana sirovinaska osnovica Hrvatske kao posljedica visoke ovisnosti o uvoznim sirovinama, skupa radna snaga i zastarjela tehnologija te teškoće pri naplati potraživanja, čime se slabi konkurentna moć na stranom tržištu. Ako se dopusti gašenje primarne proizvodnja, bit će otežan pristup hrvatske tekstilne industrije na svjetska tržišta jer se gubi status robe hrvatskoga podrijetla, a takva se roba opterećuje carinama u zemlji uvoznici.

4. TRŽIŠNE MOGUĆNOSTI I PERSPEKTIVE RAZVITKA HRVATSKE TEKSTILNE INDUSTRIJE KAO ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Globalizacija i otvaranje tržišta Istočne Europe te zemalja Dalekog istoka utjecali su na domaću tekstilnu proizvodnju koja sve više gubi na konkurentnosti unatoč prednostima koje ima. Lohn proizvodnja u Hrvatskoj na svjetskom tržištu nema još dugo perspektivu jer se zbog jeftine radne snage

seli u zemlje Istočne Europe i azijske zemlje. Za koju godinu Kina i ostale dalekoistočne oaze rada podmirivat će polovicu odjevnih predmeta Europe (vidjeti Walker, 2004.). Ipak, tekstilna industrija i tih je zemalja suočena s ograničenjima. Wu Yi³⁵, zamjenica kineskog premijera, istaknula je u susretu s Petrom Mandelsonom, europskim komesarom za trgovinu, da *«kineske tekstilne tvrtke ne mogu šivati za niže cijene od dosadašnjih»*. Međutim, niske cijene oni mogu još dugo imati (s obzirom na nastavak migracijskih procesa u Kini na relaciji selo - grad). Kina je također najavila povećanje izvoznih carina u 74 kategorije tekstilne proizvodnje prema Americi i EU.³⁶

Modernizacija i prestrukturiranje vodećih europskih tekstilnih poduzeća izloženih globalizaciji prisutna je u svim fazama poslovanja. Unatoč tome Aid (2004.) ističe: *«Milijuni ljudi tekstilne struke izgubit će svoja radna mjesta zbog novih trgovinskih pravila.»* Tržišta EU i razvijenih zemalja diktiraju pravila igre, a smatra se kako će uspjeh tekstilnih poduzeća ovisiti o inovativnosti, vizionarstvu, odgovaranju na nove izazove te brzom i učinkovitom razvoju. Do 2010. godine Hrvatska bi trebala postati dijelom euromediterranske zone proizvodnje tekstila, što pokazuje spremnost EU za veća izdvajanja u tekstilu.

Uska specijalizacija, male serije i visoka kvaliteta, te tradicija i kadrovi, dobre su pretpostavke za daljnji razvitak tekstilne industrije, a također se na temelju njih nastoje stvoriti strateška partnerstva ili privući strani kapital u tu djelatnost. I u sustavu globalnog tržišta, hrvatska tekstilna industrija ima razvojnu perspektivu, a posebnu pozornost u realizaciji te perspektive treba usmjeriti na:

- definiranje vizije koja mora biti utemeljena na inovativnom i proaktivnom ponašanju tekstilnih poduzeća;
- upoznavanje ne samo s postojećim zahtjevima tržišta, već i predviđanje budućih, a u specifičnim nišama i stvaranje novih potreba;
- zakonska i institucionalna podrška, odnosno stvaranje integrativnih institucija i strukovnih oblika integracije;
- praćenje svjetskih razvojnih trendova;

³⁵ Izvor: Kiseljak, F., (2005.), str. 1.

³⁶ Izvor: Dnevnik Hrvatske televizije, 20.5.2005. godina

- dizajniranje, proizvodnju, promociju i prodaju vlastitih tekstilnih proizvoda, posebice u specifičnim nišama (koje omogućavaju postizanje veće dodane vrijednosti, a kakva je primjerice proizvodnja tehničkog i viskoko-tehnološkog tekstila) te izgradnju i jaču promidžbu vlastite trgovačke marke;
- stalnu modernizaciju i racionalizaciju proizvodnje i uopće poslovanja;
- adaptaciju novim informacijskim i komunikacijskim tehnologijama, te restrukturiranje u pravcu realizacije prednosti e-trgovine;
- ulaganje u inovacije, u istraživanje i razvoj, u odvažnije i inovativnije poslovno ponašanje;
- jačanje veze između znanstveno-istraživačkog rada, obrazovnih ustanova i proizvodnje s ciljem razvoja proizvoda domaćeg dizajna visoke kvalitete te unapređenja obrazovne razine kadrova;
- osvajanje odgovarajućih standarda kvalitete;
- razvijanje suradnje te umrežavanje i interesno povezivanje tekstilnih tvrtki i ostalih interesnih skupina (horizontalno i vertikalno) čime bi se prevladala ograničenja atomizirane strukture hrvatske tekstilne industrije, a razvila strategija, planovi i definirale kon-

kretno mjere poboljšanja konkurentnosti te industrije.

Kontinuirani i neprestani razvoj novih specifičnih kvalitetnih, inovativnih i kreativnih te visokotehnoloških proizvoda, male proizvodne i fleksibilne serije, diverzificirani programi, te stalno prilagođavanje novonastalim potrebama i zahtjevima tržišta elementi su na kojima treba graditi konkurentnost hrvatske tekstilne industrije. Država u tome može pomoći prvenstveno osiguravajući povoljno i pošteno poslovno okruženje, ali i poticajnom politikom i programima. Razvojni multiplikativni učinak država može pokrenuti u tekstilnoj industriji definiranjem standarda kvalitete kojima moraju udovoljavati uvozni tekstilni proizvodi, zatim kroz različite garancije, porezne olakšice i subvencije koje će tekstilna poduzeća ostvariti ako ulažu u obrazovanje svojih kadrova, u istraživanje i razvitak, u modernizaciju i tehnološko restrukturiranje te ako svoj vlastiti proizvodni program prodaju u inozemstvu. Tekstilna industrija, kao najstarija industrija čiji se učinci multiplikativno šire u gospodarstvu, opstat će u budućnosti ukoliko bude odlučnosti u proizvodnji pomoću visoko obrazovanih i inovativnih ljudi i suvremene opreme te uz neizostavno osiguranje povoljnog i poštenoga poslovnog okruženja i mudrih poticaja državnih institucija.

LITERATURA

1. Aid, C., «Millions 'to Lose Textile Jobs», BBC News, 16.12.2004., <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4100249.stm>
2. Dragišić, Lj.: Mala tekstilna poduzeća na prekretnici: od preživljavanja do rasta, magistarski rad, obranjen na Ekonomskom fakultetu u Osijeku 2005. godine
3. Državni zavod za statistiku, Zagreb
4. Gfk-Centar za istraživanje tržišta d.o.o. Zagreb, Istraživanje prihoda i troškova kućanstva (istraživanje se pratilo u razdoblju od 1998.-2002. godine), www.gfk.hr/press/kucanstva.htm#pr11
5. HGK, Sektor za industriju, Tekstilna i odjevna industrija, Zagreb
6. HGK, Sektor za industriju, Stanje i perspektive u tekstilnoj, odjevnoj i kožarsko-prerađivačkoj industriji Hrvatske, Zagreb, siječanj 1999. godina
7. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb
8. Kiseljak, Franjo, Tekstilna industrija: Suton proizvodnje ili sumrak ideja, Privredni vjesnik, 2005., br. 393, str. 1.
9. Prijedlog mjera za poticanje razvoja i poboljšanje stanja u tekstilnoj i kožarsko-obučarskoj industriji Hrvatske, Predsjednica vijeća za zaštitu tržišnog natjecanja O. Spevec, Zagreb, 10.06.2005., www.crocompet.hr/slike/tekstil%20final%20misljenje%2005%2013%20II.pdf
10. Raknić, F., Nepoštena konkurencija na domaćem tržištu, Fokus, 06.05.2005., br.260., www.fokus.hr
11. Slobodna dalmacija, Kućanstva lani potrošila 2930 kn više nego 2003., 15.07.2005., www.slobodnadalmacija.hr/20050715/ekonomija03.asp
12. Steng, W.: The Textile And Clothing Industry in the EU: A Survey, Enterprise Papers,

2001., br. 2, <http://www.eu.int/comm/enterprise/library/enterprise-papers/paper2.htm>

13. Strukovna grupa tekstilne i obučarske industrije, 06.11.2003., www.poslovniforum.hr/tekstilna.asp

14. European Commission: Textiles And Clothing: Development of the Textiles And Clothing Industry, rujana, 2005. godina, www.europa.eu.int/comm/enterprise/textile/development.htm

15. Valentić, Branka: Kroje svoju sudbinu, Vjesnik, 01.02.2005., www.vjesnik.com/html/2005/02/01/ClanakTx.asp?r=kom&c=3

16. Vijeće Udruženja tekstilne i odjevne industrije HGK, Zagreb, 18.12.2001., <http://www.hgk.hr/komora/hrv/hgkinfo/Broj%20160/Udruzenja%20i%20Zupanijske%20komore.htm#ZK10>

17. Zagrebački velesajam, «Tekstilni dani Zagreb 2005.», www.zv.hr/press/display_hr.cfm?pi=2005-02-11x02_hr.html

18. Walker, A., «New Look For Global Clothing Industry», BBC News, 30.12.2004., <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/4098305.stm>

Đula Borožan, Ph.D., Ljiljana Dragičić, M.S.

CROATIAN TEXTILE INDUSTRY ON TURNING POINT – FROM SURVIVAL TO GROWTH

Summary

Croatian textile industry was not restructured and modernized and thus remained unprepared for global competition. Although, before the patriotic war, it had been treated as one of the most important Croatian industrial, the significance of textile industry within the total processing industry and later in the economy of Croatia was more and more reduced and the position of the textile industry was harder whether being measured through the number of companies, employees, realized income or newly-created value. The problem is also clearly reflected through weak international competitiveness of this industry in the form of registered negative foreign trade balance that the industry realizes continuously from the beginning of this century. A large part of Croatian textile industry streamed toward the service industry in which the cost of labour and economy of volume with quality and respect of delivery time are primary evaluation criteria. Regarding labour cost, the Croatian textile industry cannot compete with that one originating in southeast Europe, particularly in Asiatic countries.

The textile and garment industry market is global by nature, which means it is exposed to severe local and foreign competition. Therefore, the high productivity level, business flexibility and innovation, 'discovery' and conquest of 'textile niches', creation of own brands and products with high added value, and then networking and common activity of textile companies and other interest groups are imposed as prerequisites of survival and development of Croatian textile industry.

The basic purpose of the work is to evaluate the development perspective of Croatian textile industry and to contribute to realization of development perspective of this industry through the outlined recommendation to political authorities.

Key words: textile industry, Croatia, globalization, modernization, restructuring